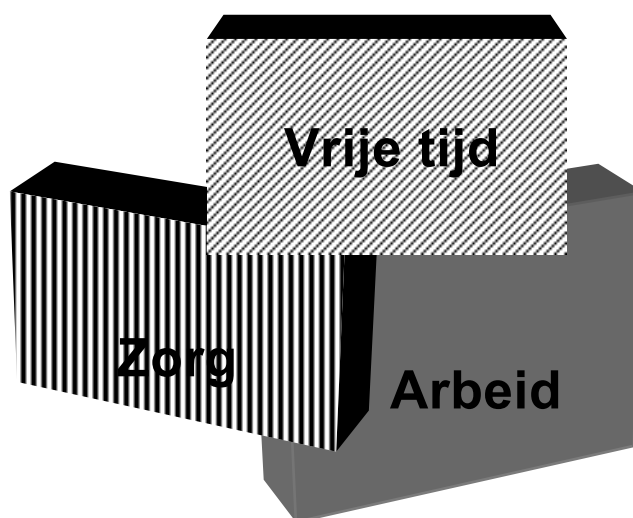

Samenvatting

De groeiende diversiteit van arbeids- en zorgpatronen leiden er toe dat mensen het steeds moeilijker krijgen met het efficiënt indelen van de beschikbare tijd over de dag. Vaak wordt deze problematiek slechts in verband gebracht met economische en sociale thema's. Echter, dagindelingaspecten hebben een belangrijk raakvlak met de bereikbaarheidsproblematiek. Het gros van de Nederlandse bevolking werkt nog steeds van '9 tot 5'. Veel woon- werkverplaatsingen concentreren zich hierdoor tussen 7.00 en 9.00 uur in de ochtend en tussen 16.00 - 18.00 uur in de avond, waardoor een bereikbaarheidsprobleem ontstaat. Nieuwe vormen van dagindeling kunnen mogelijk bijdragen aan het afvlakken van de spitsen. Te denken valt aan de flexibilisering van de werktijden, openingstijden van voorzieningen en plaatsafhankelijke dienstverlening. Arbeids- en zorgtaken kunnen daardoor mogelijk makkelijker gecombineerd worden. Toch zijn de sturingsmogelijkheden voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat vrij beperkt.

Drukker bestaan, maar weinig problemen in de dagindeling

Mensen in Nederland hebben het de afgelopen twintig jaar steeds drukker gekregen. Door maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de toenemende emancipatie, individualisering en flexibilisering zijn arbeids- en gezinspatronen in beweging gekomen. Het gevolg hiervan is dat mensen steeds meer taken (zorgtaken, arbeidstaken en vrije tijd) gaan combineren en dat de leden van het huishouden die taken in toenemende mate op elkaar af moeten stemmen. Dit kan tot knelpunten in de dagindeling leiden, juist op die momenten waar de overgang van de ene naar de ander activiteit plaatsvindt. Bijvoorbeeld van werken naar zorgen (op tijd van de werklocatie vertrekken om de kinderen voor sluitingstijd van de crèche op te halen). Daar moet geschakeld worden en dat verloopt lang niet altijd even soepel.

Figuur 1:
Tijd-ruimte domeinen

Het overgrote deel van de Nederlandse huishoudens ervaart de dagindeling niet als een ernstig probleem. Het flexibiliteitsprobleem speelt met name bij huishoudens met een volle en ingewikkelde agenda. Alleenstaanden met kinderen geven vaker dan gemiddeld aan combinatieproblemen te hebben. In mindere mate geldt dat ook voor samenwonenden met kinderen, uit zowel één- als tweeverdienershuishoudens.

E-work kan spits reduceren

Flexibele werkvormen, zoals thuis-/telewerken (e-work), variabele werktijden, gespreide werktijden of '4x9' werken, kunnen van invloed zijn op het afvlakken van dagelijkse spitsen. Met name van e-work wordt verwacht dat het een belangrijke bijdrage kan leveren aan minder verkeer tijdens de spits.

Uit onderzoek blijkt dat het aantal spitsmijdende e-workers tussen de vijf en tien procent ligt. In drukke gebieden kan een vermindering van het aantal auto's met vijf tot tien procent net het verschil zijn tussen wel of geen files.

Kansen en belemmeringen bij flexibilisering van werktijden

Kansen:

- Het percentage e-workers is de laatste jaren gestegen en er is nog voldoende potentie aanwezig is om door te groeien.

Belemmeringen:

- Belemmeringen in de sfeer van: niet mogen (werkgever), niet durven (werknemer), niet kunnen (werknemer), kosten (werkgever) en wet- en regelgeving.
- De Nederlander is vastgeroest in het '9 tot 5-patroon' en er is weinig rek in te constateren.

Weinig invloed op de mobiliteit door verruiming openingstijden voorzieningen

Voorals drukbezette mensen, werkende alleenstaanden en huishoudelijk actieve kostwinners winkelen meer buiten de traditionele openingstijden (na 18.00 uur of op zondag). De behoefte aan een verdere verruiming van de winkeltijden is niet erg groot. Voor gemeentelijke en financiële diensten (banken, postkantoor) is die wel aanwezig. Het gemiddeld aantal winkelverplaatsingen per persoon per week is de laatste vijftien jaar vrijwel constant gebleven. Wel is een lichte verschuiving te zien naar de avonden en de zondagen. Een sterke stijging wordt verder gevonden in de avondspits. Er kan echter geen uitspraak worden gedaan in hoeverre dit invloed heeft op de congestie op het hoofdwegennet.

Kansen en belemmeringen bij verruiming van openingstijden en lokaliseren voorzieningen

Kansen:

- De verruiming van openingstijden van dienstverlenende instanties zoals gemeentelijke en financiële diensten (banken, postkantoor) komt tegemoet aan de behoefte van een groot deel van de Nederlandse bevolking. Een kleine verschuiving van de openingstijden van dergelijke instellingen kan waarschijnlijk al een

groot deel van de problemen die druk bezette mensen hebben, ondervangen. Of er een effect is op de mobiliteit blijft onzeker.

- Het concentreren van voorzieningen in het algemeen levert tijdwinst op en is een middel om het aantal autoverplaatsingen te reduceren. Bij 'slimme' ruimtelijke inrichting, bijvoorbeeld in de buurt van openbaarvervoerhaltes, snijdt het mes aan twee kanten.

Belemmeringen:

- Het Ministerie van V&W kan geen directe invloed uitoefenen op de openingstijden van voorzieningen.
- De mogelijkheden om via ruimtelijke ordening een belangrijke bijdrage te leveren zijn beperkt. Het idee van tijdwinst door nabijheid en concentratie lijkt aantrekkelijk, maar een dergelijke aanpak staat nogal haaks op allerlei maatschappelijke ontwikkelingen. In brede lagen van de Nederlandse samenleving is een hoge (auto)mobiliteit inmiddels dusdanig gemeengoed geworden, dat zij hun dagindeling rond dit gegeven inrichten.

Gezien vanuit het dagindelingvraagstuk in relatie tot het bereikbaarheidsprobleem zijn de sturingsmogelijkheden voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat toch vrij beperkt. Het stuur in de ruimtelijke sfeer ligt voornamelijk op het bordje van de decentrale overheden en VROM. Voor wat betreft de openingstijden staat Economische zaken aan de lat.

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat zou werkgevers- en werknemersorganisaties er wel op kunnen wijzen dat e-work een belangrijke bijdrage kan leveren aan de verbetering van de bereikbaarheid en dus economische gezien gunstig uitpakt voor de BV Nederland. Voor e-work biedt het beleid ten aanzien van mobiliteitsmanagement eveneens een kans. In combinatie met (een gericht) prijsbeleid kan dat de tijdstippen van verplaatsingen beïnvloeden.